
АНАЛІЗ СУЧАСНОГО МЕДІАПРОСТОРУ

УДК 070.001.5(477.62)(045)

І.О. Вялкова

ПРЕСА ДОНЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ 1991–2011 РР. У НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

У статті детально проаналізовано стан дослідження преси Донецької області 1991–2011 рр. у працях журналістикознавців та науковців інших галузей науки. Запропоновано перелік альтернативних джерел інформації про періодичні друковані видання зазначеної території.

Ключові слова: дослідження, преса, Донецька область, друковані видання, регіональні видання.

За масштабами аудиторії або регіону розповсюдження (обслуговування) періодичні друковані видання зазвичай поділяють на загальнонаціональні (центральні), регіональні, обласні, міські, районні, міськрайонні та відомчі [36, с. 27]. Загальноукраїнські періодичні видання є не тільки найбільш відомими і тиражними, але й найбільш досліджуваними журналістикознавцями. Вивчаючи ті чи інші теоретичні проблеми, науковці підтверджують набуті висновки на матеріалі саме цих видань. Якщо простежити, які друковані ЗМІ найчастіше стають об'єктом журналістикознавчих досліджень, то можна побачити стійку тенденцію: тяжіння до вивчення саме центральних видань. Зокрема, дисертаційні дослідження найчастіше ґрунтуються на матеріалі газет “Дзеркало тижня”, “День”, “Україна молода”, “2000” та ін.; журналів “Кореспондент”, “Універсум” та ін.

В цьому плані сучасна регіональна та місцева преса дещо позбавлена уваги дослідників, хоча існують окремі наукові розвідки, які цілком присвячені сьогоденню друкованих видань того чи іншого регіону або міста: Кіровоградщини [3], Запорізького регіону [17], Східної України [12], Львова [40], Автономної Республіки Крим [20; 47], Волинської області [27] та ін.

Значно частіше об'єктом досліджень виступає регіональна та місцева преса попередніх часів: Запорізького краю [43; 10], Луганщини [41], Буковини [31], Києва [1; 7], Наддніпрянщини [13], Закарпаття [8], Східної України [9], Галичини [15; 37; 38; 44], Західної України [39], Одеси [28], Автономної Республіки Крим [46] та ін.

Як бачимо, окремі регіони користуються популярністю серед дослідників (Західна Україна, Київ, Запоріжжя). Деякі ж, навпаки, майже позбавлені уваги журналістикознавців (зокрема Донецька область), чим наразі й зумовлена актуальність цього дослідження.

Предметом цієї роботи є стан дослідження історичного та жанрово-тематичного аспектів преси Донецької області 1991–2011 рр. у жур-

налістикознавчих працях та наукових розробках інших галузей науки. Відповідно об'єктом стали безпосередньо самі журналістикознавчі дослідження, присвячені зазначеній тематиці, а також альтернативні джерела інформації, як-то моніторингові дослідження, каталоги тощо.

Мета статті – систематизувати наукові дослідження, що цілком або частково присвячені пресі Донецької області, запропонувати перелік джерел інформації, які можуть слугувати джерельною базою наукових праць про періодичні друковані видання зазначеної території періоду незалежності України. Досягнення мети передбачає вирішення таких завдань: 1) проаналізувати журналістикознавчі дослідження, присвячені пресі Донецької області 1991–2011 рр.; 2) охарактеризувати ступінь залучення відомостей про періодичні друковані видання області в наукових роботах інших галузей науки; 3) надати перелік альтернативних джерел інформації про пресу зазначеного регіону; 4) систематизувати за певними ознаками джерела, які стали об'єктом дослідження.

Особливий внесок у вивчення друкованих періодичних видань території сучасної Донецької області зроблений О.Д. Шкільною в дисертаційній роботі “Становлення та розвиток системи періодичної преси Катеринославської губернії 1838–1917 рр.” [45]. Спільно з Науководослідним центром періодики Львівської наукової бібліотеки імені В. Стефаніка НАН України колективом авторів, у тому числі О.Д. Шкільною, здійснено видання покажчика, який містить бібліографічні описи газет, журналів, періодичних збірників, які виходили у великих містах Катеринославської губернії в 1838–1917 рр. (у тому числі на території сучасної Донецької області) [29].

Відомості з історії преси сучасної території Донецької області наводить у навчальному посібнику “Історія української журналістики (1917–1997 роки)” В.М. Владимиров [6]. Посібник містить окрему главу “Преса Донбасу від зародження до 1917 року”, в якій надано інфо-

рмацію про зародження та розвиток друкованих видань колишньої Катеринославської губернії, до складу якої входила територія сучасної Донецької області. Тут є згадки про такі видання, як “Известия Совета рабочих депутатов Юзовского района”, “Мариупольская жизнь”, “Приазовская речь”, “Бахмутський листок”, “Донецкое слово”, “Бахмутская жизнь”, “Сфинкс” та ін. Історія зазначених видань розглядається на тлі доби реакції в міжреволюційний період.

Комплексне дослідження окремого типу видань зроблено в дисертації В.В. Георгієвської “Становлення та розвиток рекламно-довідкової преси на території Східної України ХІХ – початку ХХ ст.” [9]. Результати, надані в науковій роботі, дають змогу порівняти сучасний стан спеціалізованих рекламно-довідкових видань (які сьогодні посідають значне місце в інформаційному друкованому просторі області поряд із загальнополітичними, інформаційними та інформаційно-рекламними виданнями) зі специфікою їх функціонування в попередні століття. Дисертація стала основою монографії “Реклама – рушій розквіту: рекламно-довідкова преса на території Східної України (ХІХ – початок ХХ ст.)”, яка написана в співавторстві з Н.М. Сидоренко [30].

Аналіз сучасної періодики Донецької області (поряд з періодикою Луганської та Харківської областей) наявний у дисертації С.А. Гурьєвої “Типологія сучасної преси Східної України” [12]. Аналізуючи типологічні особливості регіональних громадсько-політичних, ділових, рекламних, рекламно-інформаційних газет, релігійної преси, видань для жінок та чоловіків, рекреативних видань Донецької, Луганської та Харківської областей, авторка широко ілюструє теоретичні положення прикладами подібних видань у межах зазначеного регіону. Зокрема, у роботі більше ніж 100 разів згадується м. Донецьк (не враховуючи інші міста області) та надається інформація про велику кількість друкованих періодичних видань Донецької області (“Донбасс”, “Донецкие новости”, “Макеевский рабочий”, “Приазовский рабочий” та ін.). С.А. Гурьєва дотримується думки про регіоналізацію сучасної української преси як одного з її найважливіших типологічних факторів.

Вона пропонує виокремлювати три групи регіональних періодичних видань за хронологічним принципом (видання, що виникли за радянських часів, видання перших років перебування та видання, які з’явилися вже в незалежній Україні), що наразі збігається з класифікацією газетних інформаційних моделей О. Мелещенка (моделі преси монопартійного періоду /1920–1985 рр./, перехідного періоду /1985–1991 рр./, сучасного періоду /кінець 1991 р. – донині/) [24]. Авторка наголошує на тому, що найважче піддаються характеристиці концепції видань саме третьої групи, які виникли “в атмосфері підвищених демократичних та державницьких сподівань і настроїв” [12, с. 35]. Рабо-

та містить детальний аналіз запропонованих провідними українськими та російськими науковцями типологій преси. Дослідниця пропонує під час аналізу періодичних видань враховувати типотвірні фактори, до яких зараховує політичний стан та ідеологію суспільства, стан економіки, технології, рівень культури й освіченості населення, та типотвірні елементи, до яких належать мета видання, характеристика засновників і видавців, фінансовий стан видання, техніка тиражування, журналістські кадри, канали поширення, аудиторія (соціальний, демографічний, національний, професіональний склад), технологічні складові (періодичність, наклад), формат, обсяг видання, вартість, предметно-змістова структура, обсяг і характер реклами [12, с. 30].

Підрозділ “Дослідження регіональної преси в українському журналістикознавстві” в роботі І.В. Белінської [3] містить огляд журналістикознавчих досліджень, присвячених загальним проблемам регіональної преси, на які корисно спиратися під час аналізу періодики окремих регіонів (в нашому випадку – Донецької області).

Деякі дослідники аналізують друковані засоби масової інформації певного типу у масштабах усієї країни: релігійні видання, дитячі видання, пресу національних меншин тощо. Подібні роботи містять окремі згадки про друковані видання досліджуваного типу, що видаються в Донецькій області, але зазвичай ґрунтовний аналіз їх відсутній.

Так, згадки про періодичні видання національних меншин у Донецькій області містяться в дисертації Ю.В. Колісника “Преса національних меншин України як засіб їх самоствердження в умовах становлення української державності (1992–1999 рр.)” [19]. Зокрема, згадуються друковані органи деяких етносів (“Алеф”, “Менора”, “Лехаим”, “Эллины Украины”, “Эллины Приазовья”, “Логос”), але автор не вдається до їх ґрунтового аналізу. Характеризуючи ж періодичку Донецької області, неможливо оминати подібні видання, адже населення області є багатонаціональним: тут мешкають представники більше ніж 120 етносів. Представники кожної національності прагнуть збереження своїх традицій, тому об’єднуються в спілки, асоціації, громади, товариства, які започатковують друковані видання (на сьогодні в області їх зареєстровано близько 20).

Два дитячих видання, що виходять у Донецькій області (“Апельсин” та “Настенька”), згадуються в праці Т.С. Давидченко “Структурно-функціональні особливості преси для дітей періоду незалежності України” [14], чим наразі не обмежується дитяча періодика зазначеного регіону. Дитячі християнські журнали Донецької області “Шишкин лес” та “Радость моя” детально проаналізовано з погляду їх жанрово-тематичного наповнення в дисертації У.О. Колесніченко “Домінантні мотиви у християнських ди-

тячих журналах сучасної України”. В роботі Т.С. Давидченко надано огляд існуючих типологій дитячої преси за різними критеріями: за читацькою адресою (вікові показники), за специфікою соціальних груп, за цільовим призначенням, за додатковими характеристиками видання (тираж, обсяг, формат, форма, зовнішнє оформлення, видавництво, розповсюдження) тощо. Теоретичне надбання авторки може бути застосовано для детального аналізу та характеристики дитячої періодики окремого регіону, зокрема Донецької області.

Дослідження І.М. Скленера “Сучасна релігійна преса України: типологія, характеристика, доміанти” [35] присвячене аналізу видань, що започатковані різними релігійними організаціями, церквами. В роботі згадується видання УПЦ (МП) “Донбасс православный”, що виходить на теренах Донецької області, але більше уваги приділяється виданням інших регіонів країни. Слід також зауважити, що, за даними Управління інформаційної політики та з питань преси Донецької області, на сьогодні на її території зареєстровано близько 40 видань, що за своїм цільовим призначенням належать до релігійних. В другому розділі дисертації “Типологія та характеристика сучасної релігійної преси України в період незалежності” охарактеризовано основні підходи щодо типології релігійних видань, які можуть стати основою для типологічного аналізу подібних видань у Донецькій області. Окремі труднощі полягають у тому, що “лише щодо православної періодики існують різні підходи до того питання, як слід чітко типологізувати релігійні видання” [35, с. 67], адже на території регіону діють не лише православні та католицькі організації, а й різні товариства релігійного спрямування (адвентисти сьомого дня, баптисти, п’ятидесятники, церква Повного Євангелія, юдейська, протестантська й мусульманська общини тощо), які мають свої друковані органи.

У четвертому розділі “Формування стереотипу сприйняття новітніх релігій у суспільній свідомості й у виданнях засобів масової інформації” дисертації О.Е. Никитченко “Особливості формування образу новітніх релігій у контексті сучасного розуміння свободи совісті в Україні” [26] йдеться про відносини новітніх релігій та ЗМІ, про тенденції висвітлення їх діяльності в українській періодиці (вони характеризуються як необ’єктивні, здебільшого негативні, заангажовані). Дані контент-аналізу, проведеного за матеріалами друкованих видань Одеського регіону, репрезентуються для України в цілому. Авторка ставить спільне завдання для релігієзнавства та журналістики, яке полягає в реабілітації образу новітніх релігій, “просвітництву через ЗМІ об’єктивних відомостей про НР” [26, с. 16]. На наш погляд, саме це завдання виконується друкованими органами, започаткованими представниками новітніх релігій у Донецькій області.

Характеристику Донецької області як регіону, в якому запроваджувалась двомовність (здебільшого в додатках до регіональних видань) ще в часи існування Української Радянської Соціалістичної Республіки, надано в дисертації М.В. Вариш “Двомовна преса в умовах білінгвізму в Україні: історія, практика, тенденції розвитку” [5, с. 6]. У роботі запропоновано типологію двомовних видань (різномовні випуски одного видання, двомовні видання та видання мовою оригіналу). Для Донецької області питання мови залишається актуальним, адже більшість населення в повсякденному житті користується російською, чим пояснюються кількісні показники мовної ситуації в друкованих ЗМІ: переважають двомовні та суто російськомовні видання, мовою національних меншин виходить видань більше, ніж суто українською.

В дисертації на здобуття наукового ступеня доктора історичних наук за спеціальністю 07.00.01 “Історія України” “Становлення і розвиток друкованих засобів масової інформації новітньої України (друга половина 80-х–90-ті рр. ХХ ст.)” Костилевої С.О. [22] представлено “комплексний історичний аналіз процесу становлення та розвитку системи друкованих засобів масової інформації України за останнє п’ятнадцятиріччя ХХ ст.” [22, с. 7]. Близько 120 разів авторка згадує Донецьк, Донецьку область, ілюструючи її прикладами загальноукраїнські тенденції розвитку періодичної преси зазначеного періоду.

Не позбавлена українська періодика уваги й російських дослідників. Д.А. Гордеев, фахівець у галузі політичних наук, у роботі “СМИ Украины: национально-политическая и организационно-структурная характеристика” [11] досліджує особливості інформаційного простору України за період 1991–2003 рр., який відрізняється великими соціальними та політичними змінами в українському суспільстві. У дисертації автор спирається як на центральні, так і на регіональні ЗМІ, користується опитуваннями соціологічних агентств великих українських міст, у тому числі Донецька.

Досліджуючи сучасну періодику інших країн, науковці звертаються до українських реалій, проводять певні паралелі, порівнюють стан розвитку зарубіжної та національної преси. Так, М.А. Карась [18] розглядає шляхи подолання занепаду регіональної та місцевої журналістики в Україні, спираючись на досвід розвинутих демократичних країн. Як позитивний приклад автор наводить у роботі досвід газети “Дружковский рабочий” (м. Дружківка Донецької обл.), яка вдало переорієнтувалася: “Узявши курс на масовість, журналісти налагодили випуск соціально-орієнтованої газети, що стала джерелом всебічної інформації про життя регіону і повною мірою задовольняє інформаційні потреби громади” [18, с. 9].

Пресу Донецької області в окремих аспектах розглядають не тільки дослідники в галузі журналістики, а й інших наук, що вважається позитивним: “Теорія і практика преси повинні вивчатися в тісному зв’язку і на основі глибокого використання таких суспільних наук, як філософія, політологія, історія України, соціоніка, соціологія, основи держави і права, спираючись на їх новітні досягнення. Крім того, теорія і практика преси немислимі без органічного зв’язку з такими науками, як психологія, організація і економіка народного господарства, економіка ЗМІ, з теоретичними й історичними літературознавчими та лінгвістичними дисциплінами” [25, с. 33]. На матеріалі преси Донецької області цілком або частково ґрунтуються наукові роботи в галузі лінгвістичних наук [33], політичних [23], економічних [4], історичних [22], соціологічних [21; 34]. “Журналістика може претендувати на міждисциплінарний характер, адже вона оперує такими загальнонауковими поняттями, як інформація, та діє у полі комунікації, яка також вважається міждисциплінарною...” [16, с. 61].

Науковці відзначають поступове збільшення досліджень функціонування мови ЗМІ, що пояснюють залученням більшої кількості людей до процесу комунікації, виникненням нових комунікаційних технологій, нових типів текстів, нових жанрів, саме тому “журналістика в цьому випадку виступає, з одного боку, як матеріал дослідження, з іншого – вона є фактично творцем мови” [16, с. 62]. Так, дисертація С.Б. Серебрової “Прецедентні феномени в дискурсі сучасних ЗМІ: проблема функціонування і реалізації” [33] цілком побудована на регіональній російськомовній пресі Донбасу 2004–2009 рр. Причому матеріалом дослідження є як регіональні (“Донбасс”, “Донецкий кряж”, “Салон”, “Донецкие новости”, “Остров”, “Панорама”), так і міські (“Вечерний Донецк”, “Жизнь”, “Город”) видання.

В дисертації Е.В. Мамонтової “Фактор преси у конституційному процесі в Україні” [23] на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук за спеціальністю 23.00.02 “Політичні інститути та процеси” досліджено вплив друкованих видань на перебіг сучасного конституційного процесу в країні. Державні друковані органи Донецької області 1994–1996 рр. характеризуються як такі, що сприяли загальному публічному обговоренню питань, пов’язаних з гарантіями прав та свобод особистості.

В.В. Брадов у дисертації “Управління підприємствами друкованих ЗМІ: маркетинговоорієнтований підхід” на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.06.01 “Економіка, організація і управління підприємствами” пропонує практичні рекомендації “щодо маркетингового управління підприємствами друкованих засобів масової інформації” [4, с. 1].

Маркетинговоорієнтований підхід розглянуто на прикладі управління економічним щотижневиком “Негоціант”, який видавався в м. Донецьк протягом 1993–2008 рр. Запропоновані автором рекомендації щодо впровадження маркетинговоорієнтованого підходу до управління підприємствами друкованих ЗМІ були впроваджені в діяльність окремих редакцій Донецької області (“Вперед”, м. Артемівськ; “Дзержинський шахтер”, м. Дзержинськ та ін.). Другий розділ “Аналіз стану та розвитку ринку друкованих ЗМІ” містить огляд загальноукраїнських тенденцій формування преси в ринкових умовах. Але автор не вдається до детального аналізу ринку преси саме Донецької області, що було б логічно, адже теоретичні засади дослідження реалізуються на прикладі видання Донецької області. У роботі запропонована анкета для вивчення споживчої поведінки читачів. Респондентами стали мешканці Донецької області, але опитано всього 285 осіб віком від 18 років, що, на наш погляд, не може дати повного уявлення про читачки вподобання аудиторії друкованих ЗМІ. Дисертація стала основою монографії “Управління підприємствами друкованих ЗМІ: маркетинговий підхід”, написаною в співавторстві з А.А. Садековим [32].

У дисертації І.Ф. Кононова “Донбас в етнокультурних координатах України (соціологічний аналіз)” [21] надано специфічну характеристику інформаційного поля Донбасу, до якого належить і Донецька область: “... в цілому стан регіональних ЗМІ в Донбасі не сприяє справжньому регіональному дискурсу. В них майже не обговорюються специфіка регіону, міжрегіональні та міжетнічні стосунки. Аудиторія ставиться до ЗМІ утилітарно-споживацьки. Населення Донбасу не вбачає в авторах публікацій в місцевих ЗМІ духовних авторитетів” [21, с. 8]. Наразі незрозумілим залишається той факт, що контент-аналіз, після проведення якого зроблений подібний висновок, ґрунтується на матеріалі лише преси Луганщини, а оцінка надається всій пресі Донбасу.

До контент- та дискурс-аналізу регіонального видання “Донецкие новости” вдається В.В. Серєда в роботі “Регіональні особливості історичних ідентичностей та їх вплив на формування сучасних політичних орієнтацій в Україні” [34]. Авторкою проаналізовані зміни у висвітленні структурних елементів історичної ідентичності на сторінках регіональної преси: донецької газети “Донецкие новости” та львівської газети “Высокий замок”. Дослідниця доходить висновку щодо відмінності в репрезентації офіційного історичного дискурсу в різних регіонах, прив’язки його до регіонального досвіду, засвідчує вплив преси на читачів у формуванні політичних уподобань.

Аналіз наукової літератури засвідчує відсутність комплексного аналізу преси Донецької області 1991–2011 рр. в межах одного дослідження. Здебільшого наявні лише згадки окре-

мих видань, вибір яких залежить від предмета дослідження наукової роботи. Найбільш детальним можна вважати аналіз сучасних друкованих видань Донецької області в роботі С.А. Гурьєвої “Типологія сучасної преси Східної України” [12]. Як позитивне можна відзначити те, що дослідження науковців з інших галузей науки подекуди цілком, подекуди частково ґрунтуються на матеріалі періодичних видань зазначеного регіону, що сприяє всебічному аналізу преси області.

Для створення повної картини друкованого інформаційного простору області як джерела необхідним вважається використання каталогів видань зазначеного періоду, довідників, які надають інформацію про існуючу періодику області. Каталог передплачуваних періодичних друкованих видань Донецької області, на жаль, не має Свідоцтва про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації, тож не є періодичним виданням (і відповідно не зберігається). Каталог є допоміжним експлуатаційним матеріалом для працівників пошти для надання послуги з приймання передплати у відділеннях поштового зв'язку Донецької області. Контрольні примірники каталогів за 2004–2011 рр. зберігаються у відділі періодичних видань Донецької дирекції УДППЗ “Укрпошта” (наявна електронна та надрукована версія). Інформаційні довідники “Донбас інформаційний”, “Четвертая власть. СМІ и реклама в Донецької області” містять інформацію про регіональні та міські періодичні видання, але надає в них інформація не є повною. Окремі розділи в інших виданнях довідкового типу (“Донбасс: взгляд в будущее”, “Деловой Донецк”, “Весь Мариуполь: Путеводитель” та ін.) містять інформацію про засоби масової інформації, але також неповно відтворюють картину існуючих в області друкованих видань. Інформація про газети та журнали в них має скоріше рекламний характер. До того ж вони виходили в світ нерегулярно. Друкують каталоги періодичних видань і організації (фірми, агенства), що надають послуги з передплати. Такі каталоги містять інформацію і про зарубіжні, і про всеукраїнські видання, видання ж регіональної та місцевої сфери розповсюдження представлені в них лише частково (НПФ “Криотехніка”, “Донбасс де-юре”, ТОВ “Донбасс-Информ” та ін.).

Обмежена кількість наукових досліджень про пресу Донецької області спонукає до залучення інших джерел у процесі її аналізу. Зокрема, доцільно використовувати також результати моніторингових та соціологічних досліджень, які ґрунтувалися на періодичних виданнях Донецької області. Серед них – “Моніторинг виборчої кампанії в пресі”, який проводився науковими колективами Академії української преси й Інституту соціології НАН України за підтримки Фонду “Відродження” (квітень – листопад 2004 р.), за підтримки Фонду “ЄВРАЗІЯ”

за рахунок коштів, наданих Агентством США з міжнародного розвитку (USAID) (лютий – березень 2006 р.). Для моніторингу виборчої кампанії в Донецькій області в 2004 р. було обрано газети “Донбасс”, “Салон Дона и Баса”, в 2006 р. – “Донецкие новости”, “Салон Дона и Баса”, “Город”.

Подібні моніторинги здійснюються й на регіональному рівні. Донецькою обласною організацією Комітету виборців України проведено моніторинг регіональних та муніципальних періодичних видань Донецької області в серпні – грудні 2004 р. Його результати викладено в книзі С.С. Федорчука та Д.В. Шельтика “Регіональна преса – поступ до демократії”, яка вийшла в м. Донецьк у 2005 р. [42].

Також регіональну пресу вивчала компанія “GfK Ukraine”, яка здійснювала дослідження “Регіональні ЗМІ в Україні: 2005–2008” на замовлення U-Media Project Internews Network in Ukraine. Зокрема, досліджені друковані ЗМІ Донецька: тематика, читацьке сприйняття видання (оформлення видань, регулярність виходу примірників, наявність у продажу, стиль подання інформації, якість загалом, важливість інформації особисто для читачів, оперативність та вичерпність інформації, ціна, об'єктивність і достовірність інформації). Для аналізу обрано 30 популярних видань (“Вечерний Донецк”, “Салон Дона и Баса”, “Донецкие новости”, “Гид ТВ. Донецкая визитка”, “Акцент”, “Жизнь”, “Московский комсомолец в Донбасе”, “Донбас”, “Донецкий кряж”, “Донеччина” та ін.). Дослідження надає змогу виокремити лідерів на ринку періодики в період 2005–2008 рр., проаналізувати характеристики видань, що задовольняють/не задовольняють читачів, а також причини незадоволення (а відповідно, нечитання) регіональними виданнями, прослідкувати зміни вподобань аудиторії щодо тематичного наповнення видань.

Такий стан наукової розробки теми спонукає до залучення не тільки матеріалів наукового характеру, а й журналістських матеріалів, які висвітлювали історію та діяльність друкованих засобів масової інформації Донецької області у всеукраїнських і регіональних виданнях, а також книг та брошур про історію й діяльність окремих газет і журналів, виходу в світ яких сприяли самі редакційні колективи. Огляд та аналіз подібних матеріалів вважається актуальним та потребує окремої уваги. Окрему увагу слід приділити публікаціям про діяльність друкованих засобів масової інформації на сторінках всеукраїнського часопису “Журналіст України”, наявність яких засвідчує інтерес журналістської спільноти країни до досвіду регіональної журналістики та сприяє розширенню меж популяризації видань Донецької області. Подібні публікації постійно починають з'являтися на сторінках журналу після того, як редакцію очо-

лила Віра Черемних та журнал докорінно змінив своє обличчя.

Таким чином, у джерельній базі дослідження можна виділити декілька груп: 1) дослідження журналістикознавців, які аналізують пресу Донецької області попередніх часів [45; 6]; 2) роботи, які присвячено висвітленню сучасного стану ринку періодики в країні загалом [2; 22] та в області зокрема [12], а також характеризують окремі типи видань України та залучають відомості про видання Донецької області [14; 19; 35]; 3) роботи науковців з інших галузей науки, які залучають до своїх досліджень аналіз преси Донецької області в окремих аспектах; 4) результати моніторингових досліджень преси Донецької області; 5) журналістські матеріали в друкованих засобах масової інформації, які висвітлюють діяльність періодичних видань Донецької області; 6) книги та брошури, які видавалися самими редакційними колективами; вони найчастіше виходили до ювілею видання та містили відомості з історії газети чи журналу, узагальнювали їх досвід за роки існування.

Висновки. Детальний аналіз джерел інформації про пресу Донецької області 1991–2011 рр. дає змогу зробити певні висновки щодо стану вивчення друкованих засобів масової інформації зазначеної території періоду незалежності України в наукових роботах.

Наукові дослідження, присвячені власне пресі зазначеної території, починають з'являтися тільки в другій половині 90-х рр. ХХ ст.

Найбільш вивченим можна вважати період 1838–1917 рр., коли сучасна територія Донецької області була частиною Катеринославської губернії. Цей період досліджено в працях О.Д. Школьної та В.М. Владимірова, які містять вичерпний аналіз кожного з існуючих у названий період видань і сприяють створенню цілісного уявлення про пресу того часу. Саме ці роки стали етапом зародження та початкового формування інформаційного простору області. До робіт, присвячених цьому самому періоду, можна віднести дослідження окремого типу видань (рекламно-довідкових), здійснене В.В. Георгієвською.

Преса Донецької області часів СРСР, представлена обмеженою кількістю видань, не була об'єктом наукових зацікавлень сучасних журналістикознавців. Початкові роки розбудови незалежної держави, які значно вплинули на формування якісно та кількісно нового інформаційного простору області, також здебільшого залишилися поза увагою науковців.

Наступний період, представлений у журналістикознавчих наукових розробках, – це власне сучасна преса області (під сучасною маємо на увазі періодичні видання кінця ХХ – початку ХХІ ст.). Але це здебільшого згадки про окремі видання, що виходять друком на території Донецької області, подекуди їх аналіз у контексті досліджуваної науковцем теми. Тому не можемо

казати про те, що такі роботи дають цілісне уявлення про пресу Донецької області або про окремі сегменти її інформаційного друкованого простору. Наприклад, дисертація Ю.В. Колісника “Преса національних меншин України як засіб їх самоствердження в умовах становлення української державності (1992–1999 рр.)” дає цілісне уявлення про пресу національних меншин в Україні загалом, але не створює такого самого цілісного уявлення про розвиток та сучасний стан такої преси безпосередньо в Донецькій області.

Що стосується робіт науковців з інших галузей науки, то в них преса Донецької області слугує здебільшого не предметом дослідження, а лише емпіричним матеріалом, на якому ґрунтуються теоретичні засади наукових розробок.

Отже, комплексне, ґрунтовне дослідження преси Донецької області з часів проголошення незалежності України до сьогодні в українському журналістикознавстві відсутнє. Це спонукає в межах подальших наукових розвідок у цьому напрямі до виокремлення специфічних рис друкованих ЗМІ досліджуваної території та ґрунтового аналізу їх в історичному аспекті й динаміці розвитку.

Список використаної літератури

1. Антонченко Т.В. Періодична преса Києва як джерело вивчення суспільно-політичної історії України (1905–1914 рр.) : дис. ... канд. іст. наук : 07.00.06 / Тетяна Вікторівна Антонченко. – К., 2004. – 206 с.
2. Бебик В.М. Засоби масової інформації посткомуністичної України / В.М. Бебик, О.І. Сидоренко. – К. : МАУП, 1996. – 124 с.
3. Белінська І.В. Тематична модель сучасного регіонального видання (на матеріалі друкованої газетної періодики Кіровоградщини за 1991–2003 роки) : дис. ... канд. філол. наук : 10.01.08 / Белінська Інна Володимирівна. – К., 2004. – 278 с.
4. Брадов В.В. Управління підприємствами друкованих ЗМІ: маркетингово-орієнтований підхід : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.06.01 / В.В. Брадов. – Донецьк, 2006. – 19 с.
5. Варич М.В. Двомовна преса в умовах білінгвізму в Україні: історія, практика, тенденції розвитку : автореф. дис. ... канд. наук із соц. ком. : 27.00.04 / М.В. Варич. – К., 2008. – 17 с.
6. Владиміров В.М. Історія української журналістики (1917–1997 рр.) : навч. посіб. [Електронний ресурс] / В.М. Владиміров. – Луганськ : Вид-во Східноукр. держ. ун-ту, 1998. – 210 с. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/books/19/98vvmiuz.zip>.
7. Волобуєва А.М. Становлення і розвиток преси Києва (1835–1917): типологія, проблематика, національна спрямованість : автореф. дис. ... канд. із соц. ком. :

- 27.00.04 / А.М. Волобуєва. – К., 2008. – 20 с.
8. Габор В.В. Закарпатська україномовна преса 20–30-х років ХХ століття у контексті національного відродження краю : дис. ... канд. філол. наук : 10.01.08 / Габор Василь Васильович. – К., 1997. – 156 с.
 9. Георгієвська В.В. Становлення та розвиток рекламно-довідкової преси на території Східної України ХІХ – поч. ХХ ст. : автореф. дис. ... канд. наук з соц. ком. : 27.00.04 / В.В. Георгієвська. – К., 2009. – 18 с.
 10. Герман І.С. Запорізька преса 20–40-х рр. ХХ ст.: жанрово-стильові особливості : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.01.08 / І.С. Герман. – К., 2003. – 20 с.
 11. Гордеев Д.А. СМИ Украины: национально-политическая и организационно-структурная характеристика : дис. ... канд. полит. наук : 10.01.10 / Гордеев Дмитрий Анатольевич. – СПб., 2004. – 202 с.
 12. Гурьєва С.А. Типологія сучасної преси Східної України : дис. ... канд. філол. наук : 10.01.08 / Гурьєва Сніжана Анатоліївна. – Дніпропетровськ, 2006. – 191 с.
 13. Гутковський В.В. Українська преса Наддніпрянщини в національно-культурному та державотворчому процесі (друга половина ХІХ ст. – 1920 р.): автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01 / В.В. Гутковський. – Л., 2002. – 18 с.
 14. Давидченко Т.С. Структурно-функціональні особливості преси для дітей періоду незалежності України : дис. ... канд. наук із соц. ком. : 27.00.01 / Давидченко Тетяна Станіславівна. – К., 2008. – 263 с.
 15. Дроздовська О.Р. Українська преса повітових міст Галичини 20–30-х рр. ХХ ст.: особливості становлення та розвитку, система текстових публікацій : дис. ... канд. філол. наук : 10.01.08 / Дроздовська Олеся Романівна. – Л., 2002. – 227 с.
 16. Дуцик Д.Р. Політична журналістика / Д.Р. Дуцик. – К.: Вид. дім “Києво-Могилянська акад.”, 2005. – 138 с.
 17. Дяченко М.Д. Преса запорізького регіону другої половини ХХ – поч. ХХІ ст.: типологія, характеристика, жанрові доміанти : автореф. дис. ... канд. наук із соц. ком. : 27.00.04 / М.Д. Дяченко. – Запоріжжя, 2010. – 20 с.
 18. Карась М.А. Регіональна преса в демократичному суспільстві (на прикладі періодики США) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.01.08 / М.А. Карась. – К., 1999. – 13 с.
 19. Колісник Ю.В. Преса національних меншин України як засіб їх самоствердження в умовах становлення української державності (1992–1999 рр.): дис. ... канд. філол. наук : 10.01.08 / Колісник Юрій Вікторович. – Л., 2000. – 173 с.
 20. Кондратська В.Л. Медіаобраз Криму в поліетнічному інформаційному просторі Автономної Республіки Крим (2002–2007 рр.): автореф. дис. ... канд. наук із соц. ком. : 27.00.01 / В.Л. Кондратська. – К., 2008. – 20 с.
 21. Кононов І.Ф. Донбас в етнокультурних координатах України (соціологічний аналіз): автореф. дис. ... д-ра соц. наук : 22.00.04 / І.Ф. Кононов. – К., 2005. – 33 с.
 22. Костилова С.О. Становлення і розвиток друкованих засобів масової інформації новітньої України (друга половина 80-х–90-ті рр. ХХ ст.): дис. ... д-ра іст. наук : 07.00.01 / Костилова Світлана Олександрівна. – Донецьк, 2004. – 477с.
 23. Мамонтова Е.В. Фактор преси у конституційному процесі в Україні : автореф. дис. ... канд. політ. наук : 23.00.02 / Е.В. Мамонтова. – Одеса, 2000. – 21 с.
 24. Мелещенко О.К. Паперові та електронні інформаційні моделі : навч. посіб. для студентів інститутів та факультетів журналістики / О.К. Мелещенко. – К., 1995. – 168 с.
 25. Москаленко А. Теорія журналістики : навч. посіб. / А. Москаленко. – К.: ЕксОб, 2003. – 236 с.
 26. Никитченко О.Е. Особливості формування образу новітніх релігій у контексті сучасного розуміння свободи совісті в Україні : автореф. дис. ... канд. філос. наук : 09.00.11 / О.Е. Никитченко. – К., 2009. – 18 с.
 27. Павлюк І.З. Українська преса Волинської області 1939–1941, 1944–2000 рр.: монографія / І.З. Павлюк. – Луцьк: Волинська обласна друкарня, 2004. – 508 с.
 28. Пархитько О.В. Одеська періодична преса періоду визвольних змагань : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.01.08 / О.В. Пархитько. – К., 2005. – 20 с.
 29. Періодичні видання Катеринослава та Катеринославської губернії (1838–1917 рр.): список / укл. Н.М. Сидоренко, О.І. Сидоренко, О.Д. Школьна. – Львів; Київ, 1995. – 154 с.
 30. Реклама – рушій розквіту: рекламно-довідкова преса на території Східної України (ХІХ – поч. ХХ ст.): монографія / В.В. Георгієвська, Н.М. Сидоренко. – К.: АДЕФ-Україна, 2010. – 316 с.
 31. Романюк М.М. Українська преса Північної Буковини як джерело вивчення суспільно-політичного життя краю (1870–1940 рр.): автореф. дис. ... д-ра іст. наук : 07.00.06 / М.М. Романюк. – К., 2000. – 36 с.
 32. Садеков А.А. Управление предприятиями печатных СМИ: маркетинговый подход : монография / А.А. Садеков, В.В. Брадов. – Донецк: ДонГУЭТ, 2007. – 190 с.
 33. Сереброва С.Б. Прецедентні феномени в дискурсі сучасних ЗМІ: проблема функціонування і реалізації : автореф. дис. ... канд.

- філол. наук : 10.02.02 / С.Б. Сереброва. – Дніпропетровськ, 2009. – 21 с.
34. Серета В.В. Регіональні особливості історичних ідентичностей та їх вплив на формування сучасних політичних орієнтацій в Україні : автореф. дис. ... канд. соц. наук : 22.00.04 / В.В. Серета. – К., 2006. – 19 с.
 35. Скленар І.М. Сучасна релігійна преса України: типологія, характеристика, доміанти : дис. ... канд. наук із соц. ком. : 27.00.04 / Скленар Ігор Михайлович. – Л., 2008. – 194 с.
 36. Словник журналіста: Терміни, мас-медіа, статті / [заг. ред. Ю.М. Бідзілі]. – Ужгород : Закарпаття, 2007. – 224 с.
 37. Сніцарчук Л.В. Українська преса Галичини (1919–1939): політико-правові умови функціонування, тенденції розвитку, організаційно-журналістська практика : автореф. дис. ... д-ра наук із соц. ком. : 27.00.04 / Л.В. Сніцарчук. – К., 2010. – 32 с.
 38. Сніцарчук Л.В. Українська сатирично-гумористична преса Галичини 20–30-х рр. ХХ ст. : історико-функціональний аспект та інтерпретаційні особливості : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.01.08 / Л.В. Сніцарчук. – К., 2001. – 20 с.
 39. Тимчишин О.І. Становлення і розвиток західноукраїнської молодіжної преси 1900–1939 рр. : автореф. дис. ... канд. наук із соц. ком. : 27.00.04 / О.І. Тимчишин. – К., 2009. – 19 с.
 40. Уліцка О.В. Регіональна преса у конфліктному полі місцевих органів влади (за матеріалами львівських газет 1994–2004 рр.) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.01.08 / О.В. Уліцка. – Л., 2005. – 22 с.
 41. Ульянова К.М. Преса Луганщини 1917–1938 рр.: становлення та основні тенденції розвитку : автореф. дис. ... канд. наук із соц. ком. : 27.00.04 / К.М. Ульянова. – Запоріжжя, 2009. – 20 с.
 42. Федорчук С.С. Регіональна преса – поступ до демократії / С.С. Федорчук, Д.В. Шельтик // Моніторинг районних та муніципальних періодичних видань Донецької області у серпні-грудні 2004 р. – Донецьк, 2005. – 104 с.
 43. Хітрова Т.В. Типологічні особливості періодичної преси Запорізького краю (1904–1920 рр.) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.01.08 / Т.В. Хітрова. – К., 2007. – 20 с.
 44. Шеремет Л.М. Українська преса Галичини і становлення шкільного книговидання (кінець ХІХ поч. ХХ ст.) : дис. ... канд. філол. наук : 10.01.08 / Шеремет Любов Миколаївна. – Л., 1997. – 176 с.
 45. Школьна О.Д. Становлення та розвиток системи періодичної преси Катеринославської губернії 1838–1917 рр. : дис. ... канд. філол. наук : 10.01.08 / Школьна Олена Дмитрівна. – К., 1997. – 160 с.
 46. Юксель Г.З. Кримськотатарська преса в 1917–1928 рр.: тенденції розвитку й національна своєрідність : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.01.08 / Г.З. Юксель. – К., 2006. – 17 с.
 47. Яблоновська Н.В. Преса етносів Криму: проблема національного відродження і діалог культур : автореф. дис. ... д-ра філол. наук : 10.01.08 / Н.В. Яблоновська. – К., 2007. – 34 с.

Стаття надійшла до редакції 17.06.2013.

Вялкова І.А. Преса Донецької області 1991–2011 гг. в научних дослідженнях

В статті детально аналізується стан дослідження преси Донецької області 1991–2011 гг. в трудах журналістиколюбів і учених других отраслей науки. Предложен перечень альтернативних источников информации о периодических печатных изданиях указанной территории.

Ключевые слова: *дослідження, преса, Донецька область, печатні видання, регіональні видання.*

Vyalkova I. Press the Donetsk region 1991 to 2011 in research

The article is devoted to the review of the situation in journalism studies in Donetsk region in 1991–2011. The author proposes the alternative sources to reveal the situation about the Donetsk periodical press.

There can be singled out several groups of sources to help in studying Donetsk region press: 1) specialists' in journalism studies devoted to Donetsk region press analysis; 2) works describing the current periodical market both in Ukraine and in Donetsk region and characterizing other types of press in the mentioned region; 3) non-journalism studies analyzing the current periodical from other points of view; 4) results of monitoring studies; 5) journalists' researches dealing with periodicals of the region; 6) books and brochures devoted to some anniversary series, done by the editorial staff as those giving opportunity to sum up all the experience of the staff.

The author underlines that the first researches of the Donetsk region periodicals are dated by the late 90th of the XX century. The most well-studied period is 1838–1917, when Donetsk region was a part of Katerinoslavsk gubernya. The USSR press is not studied by them modern specialists in journalism. The periodical of the early years of Independence are not studied as well. The current periodicals are treated as the modern press (the end of the XX century the beginning of the XXI century). Nevertheless the studies of the

modern periodicals describe just some aspects of the region press without giving general description of the situation in the field. That is why the mentioned types of work do not allow us to come to some generalizing conclusion.

The revision of the studies devoted to the Donetsk region periodicals made by the specialists in the other fields demonstrates the periodicals are used as factual material for studying some other phenomena but not as a subject for a scientific investigation themselves.

The lack of complex and profound searches of the Donetsk region periodicals of the Independent years provokes further investigation in the field.

Key words: *research, press, Donetsk region, publication, region edition.*